

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ МУЛЬТИМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ АВІАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ

У статті запропоновано та обґрунтовано педагогічні умови мультимовної підготовки у системі професійної освіти студентів-іноземців авіаційного профілю. Мультимовна підготовка студентів передбачає паралельне вивчення декількох іноземних мов для можливості професійного спілкування у визначеній галузі економіки держави. Висувається гіпотеза про необхідність створення педагогічних умов, що є ключовими для мультимовної підготовки студентів авіаційного профілю. Такими педагогічними умовами є розвиток мотивації, організація педагогічної взаємодії, реалізація методики профільно-орієнтованої комунікації студентів.

Ключові слова: мультимовна підготовка, педагогічні умови, професійна освіта, студент-іноземець, авіаційний профіль.

Вступ. У зв'язку із процесами глобалізації світу зростає потреба у підготовці висококваліфікованих, компетентних фахівців, готових вступати в професійно-ділову комунікацію із зарубіжними партнерами і ефективно функціонувати у багатонаціональному колективі. Розширення географії студентів разом з інтеграцією системи освіти до світового освітнього простору на тлі зростаючих вимог до якості професійної підготовки фахівців у різних сферах застосування диктує необхідність пошуку нових шляхів підвищення ефективності мовної підготовки студентів.

Авіація відноситься до однієї з найбільш глобалізованих галузей економіки будь-якої держави. Глобалізація та стандартизація вимог до експлуатації авіаційної техніки, використання світового повітряного простору висувають високі вимоги до кваліфікації широкого кола фахівців – від льотного складу до персоналу наземних служб забезпечення, що і відображається в структурі системи підготовки вказаної категорії студентів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна діяльність фахівців авіаційного профілю – пілотів, інженерів, штурманів, диспетчерів, техніків та спеціалістів наземного забезпечення польотів, передбачає необхідність професійного спілкування різними мовами. Досягнення майбутніми фахівцями достатнього рівня володіння іноземними мовами дозволить проводити ділові та наукові переговори з представниками інших країн, працювати з технічною документацією і науковою літературою, здійснювати виробниче стажування в авіаційних компаніях, більшість з яких є інтернаціональними.

Разом з тим, на сьогоднішній день мовна підготовка студентів-іноземців у ВНЗ України є достатньо тривалою і складною. За результатами досліджень достатньо високого рівня мовної підготовки за перший рік навчання, придатного для оволодіння подальшою програмою професійної освіти досягають лише 24,2 % студентів, решта з яких знаходиться на рівні елементарного володіння мовою навчання. При цьому було виявлено низький рівень сформованості лінгво-пізнавального і професійно-комунікативного компонентів готовності майбутніх фахівців авіаційного профілю до мультимовного спілкування у професійній діяльності, наслідком чого є недостатня мотивація студентів до вивчення програм підготовки в цілому і професійно орієнтованої іноземної мови зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що до теперішнього часу в педагогічній науковій діяльності накопичено певний досвід щодо вирішення проблеми поєднання професійної підготовки студентів з процесом вивчення іноземної мови: Абрамович Г.В. [1], Лузік Е.В. [2], Манько В.М. [3], Проценко І.І. [4], Кобяцька І. [5], Плахотник О.В. [6], Булгакова Н.Б. [7], та ін.

Проте в існуючій теорії та практиці професійної освіти проблема процесу мовної підготовки, підготовки до мультимовного спілкування в освітньому просторі авіаційних навчальних закладів цілісно не досліджена. Ще менш дослідженою є проблема підготовки

мультимовних студентів, як фахівців саме авіаційного профілю. Недостатньо розглянуті функціональні компоненти системи підготовки майбутніх авіаційних фахівців до навчання на іноземній мові та до мультимовного спілкування в професійній діяльності. Мало уваги приділялось питанням моделювання процесу розвитку системи мультимовної підготовки фахівців, як умови ефективного функціонування навчального закладу.

Крім того, слід зазначити відсутність змістовно-методичної бази, необхідної для підготовки майбутніх авіаційних фахівців до мультимовного спілкування в професійній діяльності. У освітньому процесі авіаційних вищих навчальних закладів (ВНЗ) недостатньо розробленими є методики, педагогічні умови навчання іноземним мовам, не завжди враховуються індивідуальні і вікові особливості студентів. Програми мовних курсів, як правило, відірвані від основних програм підготовки фахівців, а викладацький склад мовної підготовки не має базової професійної освіти. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання науково-методичного забезпечення організації процесу мовної підготовки.

Особливістю авіаційних вищих навчальних закладів України в аспекті даної проблематики є те, що для студента-іноземця виникає необхідність паралельного вивчення декількох іноземних (для студента) мов. Так, у якості мови навчання (L2) вибирається, як правило, мова країни перебування (українська, російська), а у якості мови міжнародного обміну і подальшої трудової інтеграції (L3) – англійська, французька, німецька та ін. При цьому, жодна з зазначених мов не є для студента рідною (L1). Вказана особливість формує додаткові вимоги до мовної підготовки і значно подовжує процес підготовки авіаційного фахівця, що, незмінно позначається на загальній конкурентоспроможності системи освіти України.

Виявлені особливості обумовлюють актуальність вирішення наукового завдання щодо пошуку і обґрунтування оптимальних шляхів процесу підготовки майбутніх фахівців авіаційного профілю до навчання та мультимовного спілкування, які сприяють швидкому досягненню професійних навичок і можливості їх використання у професійній діяльності.

Мета статті полягає у розробленні та обґрунтуванні основних педагогічних умов мультимовної підготовки для студентів-іноземців авіаційного профілю в системі професійної освіти.

1. Вплив педагогічних умов на процес мультимовної підготовки студентів авіаційного профілю

Спираючись на аналіз психолого-педагогічної літератури, присвяченої проблемам формування готовності до мультимовного спілкування в освітньому процесі технічного ВНЗ, слід зробити висновок про те, що певні педагогічні умови чинять позитивний вплив на даний процес. Умова – у філософському розумінні – це те, від чого залежить щось інше (обумовлюване), істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій).

У педагогічних дослідженнях даються наступні дефініції поняття педагогічних умов. В роботі [3] визначаються умови як вирішальний чинник результативності, оскільки вони складають саме те середовище, в якому необхідні явища та процеси виникають, існують і розвиваються. В інших джерелах вважається, що педагогічні умови – це супутні чинники, педагогічні обставини, які сприяють прояву педагогічних закономірностей, що визначаються дією цих чинників. Дотримуючись думки дослідників, стосовно теми дослідження, можна сформулювати таке визначення педагогічних умов.

Педагогічні умови процесу підготовки майбутніх авіаційних фахівців до мультимовного спілкування – це умови, що цілеспрямовано створюються у вищому навчальному закладі та мають забезпечувати здійснення якого-небудь процесу, зокрема оволодіння мультимовною компетенцією, сприяти ефективності професійної підготовки студентів, а також бути направленими на прояв професійних, особистісних і мовних можливостей.

Виявляючи педагогічні умови підготовки майбутніх авіаційних фахівців до мультимовного спілкування, доцільно спиратися на відомі класифікації У. Ванрайха, Г.В. Колшанського, М.Н. Певзнера, С.К. Сомашева, які виділяють наступні групи умов:

- 1) організаційні (нормативно-правове, інформаційне, фінансове, матеріально-технічне, кадрове забезпечення);
- 2) психологічні (морально-психологічний клімат, мотивація кар'єрного зростання);
- 3) професійні (зростання професійної компетентності, створення умов для професійного навчання).

На підставі педагогічних досліджень були визначені педагогічні умови, що впливають на процес підготовки майбутніх авіаційних фахівців до мультимовного спілкування у професійній діяльності і які працюють в рамках моделі:

розвиток мотивації вивчення професійно орієнтованих іноземних мов шляхом залучення студентів до проблемно-пошукової діяльності;

організація педагогічної взаємодії за рахунок діалогової співпраці викладача і студентів, орієнтованої на актуалізацію мультимовного і професійно-особистісного розвитку суб'єктів;

розробка і реалізація методики здійснення профільно-орієнтованої комунікації студентів, побудованої на основі інтеграції ігрових, задачних і евристичних методів навчання, що забезпечує індивідуальну траєкторію розвитку готовності до професійного мультимовного спілкування.

2. Розвиток мотивації вивчення професійно орієнтованих іноземних мов

Перша педагогічна умова – розвиток мотивації вивчення професійно орієнтованих іноземних мов шляхом залучення студентів до проблемно-пошукової діяльності. Ця умова є надзвичайно важливим чинником успішності освітнього процесу ВНЗ. Проблеми мотивації відносяться до важливих психологічних проблем, оскільки їх дослідження дозволяє наблизитися до розуміння рушійних сил, причин, внутрішніх механізмів поведінки, спілкування та діяльності людини.

Мотивацію можна визначити як сукупність різних стимулів: мотивів, потреб, інтересів, прагнень, цілей, мотиваційних установок, ідеалів. У відповідності до проблеми дослідження розвитку мотивації вивчення професійно орієнтованої іноземної мови визначається нами як свідомо схильність суб'єктів освітнього процесу до виконання професійної комунікації на іноземній мові, що припускає розвиток особистісних якостей, знань, умінь і навичок, які мобілізуються у цій діяльності [5].

На відміну від мотивації, поняття “мотив” визначається як стійка потреба прагнення до досягнення мети.

Освітній процес в сучасному ВНЗ повинен задовольняти потребу особи в інтелектуальному, культурному і етичному розвитку, формувати здібність до праці і життя. Проте державними освітніми стандартами не враховується, що високоосвічений, компетентний фахівець може не любити свою професію і не працювати за фахом. Це вказує на відсутність взаємозв'язку особистісного і професійного компонентів свідомості студентів, слабку увагу до їх психологічних і особистісних якостей. Особистісні якості майбутніх фахівців, морально-психічний стан, мотиви професійної діяльності виявляються у ході навчальної діяльності на кожному етапі процесу професійної підготовки.

В процесі професійної підготовки студентів необхідно розрізняти зовнішні (соціальні) і внутрішні (пізнавальні) мотиви. Зовнішні мотиви обумовлені матеріальними і соціальними міркуваннями, ступенем сформованості в суспільстві і державі відношення до освіти як цінності. Існує думка, що зовнішні мотиви в належній мірі не стимулюють професійний розвиток студента, перетворюють навчання на вимушену діяльність, тому процес професійної підготовки неможливий без стимулювання внутрішньої мотивації. Внутрішні мотиви визначаються генетичною потребою людини до самореалізації відповідно до

природжених здібностей. Проте чи отримують вони свій розвиток в належній мірі залежить від освітньої системи, в яку потрапляє студент [7].

Найбільший інтерес для дослідження стосовно мультимовної підготовки представляють мотиви за видами діяльності, зокрема, професійні і навчально-пізнавальні.

Важливою характеристикою будь-якої діяльності є її вмотивованість. Діяльності без мотиву не буває. Будь-яка діяльність виявиться мало ефективною або взагалі неефективною, якщо у людини не буде зацікавленості в її реалізації. Формування діяльності починається зі сприйняття її особою, усвідомлення мети та завдання діяльності. Тому, виникає бажання, яке стимулює активність особи у відповідному напрямі. Мотивація спонукає трудову активність і впливає на формування мети і шляхів її досягнення.

Таким чином, найважливішим джерелом активності або мотивів діяльності є потреби, які здійснюють регуляцію поведінки людини. В процесі навчання у ВНЗ мотиви можуть змінюватися внаслідок накопичення знань і практичного досвіду у вибраній галузі діяльності та уточнення професійних орієнтирів й очікувань. Тому, для ефективної мультимовної підготовки слід вибудовувати систему динамічно змінюваних мотивів пізнавальної діяльності студентів авіаційного профілю. [6].

3. Організація педагогічної взаємодії викладачів і студентів

Друга педагогічна умова – організація педагогічної взаємодії за рахунок діалогової співпраці викладачів і студентів, орієнтованої на актуалізацію мультимовного і професійно-особистісного розвитку суб'єктів.

Суть і особливості педагогічної взаємодії розкриваються у працях педагогів і психологів: Проценко І.І. [4], Лузік Е.В. [2], Плахотнік О.В. [6], Булгакова Н.Б. [7] та ін.

В педагогіці взаємодія розглядається як процес, що відбувається між вихователем і вихованцем у ході навчально-виховної роботи, направленої на розвиток особистості суб'єкта. На думку науковців взаємодія є однією з базисних філософських, онтологічних категорій. Це феномен зв'язку, дії, переходу, розвитку різних об'єктів під впливом взаємної дії один на одного, на інші об'єкти. Взаємодія – початкова, вихідна, родова категорія. Будь-яке явище, об'єкт, стан може бути зрозумілим (пізнаним) тільки у зв'язку та у відношенні з іншими, бо все в світі є взаємопов'язаним і взаємообумовленим. Взаємодія, припускаючи дію один на одного як мінімум двох об'єктів, у той же час означає, що кожен з них також знаходиться у взаємній дії з іншими.

Разом з тим, педагогічна взаємодія є і процесом розвитку особистості вихованця, і засобом удосконалення особи вихователя. Особа вихователя і особа вихованця не можуть виступати з рівних позицій. Термін “педагогічний” безумовно, свідчить про домінуючу роль педагога у взаємодії [4].

Таким чином, педагогічна взаємодія з одного боку є взаємообумовленим процесом, у якому взаємодіючі сторони рівно впливають одна на одну; з іншого – процес педагогічної взаємодії організовується, управляється і контролюється однією з сторін.

Найважливішими принципами педагогічної взаємодії є: активність, партнерство, співпраця суб'єктів освітнього процесу.

Особливо великий виховний потенціал має у своєму розпорядженні діалогову взаємодію. Вона забезпечує рівність позицій партнерів, поважне відношення один до одного, сприйняття партнера таким, який він є, щирий обмін думками, відвертість, щирість, відсутність упередженості.

Більшість студентів авіаційних спеціальностей через технічне мислення вважають процес комунікації на іноземній мові найскладнішим видом мовної діяльності. Викладачеві необхідно подолати такий стереотип, враховуючи взаємообумовлені принципи комунікативного методу, об'єднані однією метою, – навчання говорінню на заняттях з іноземної мови [2,8].

Специфіка праці і спілкування викладача характеризується тим, що головний результат його діяльності визначається якісними позитивними змінами в психічному розвитку студентів. Якщо розвиток студентів здійснюється при їх активній участі, то і високий рівень професіоналізму полягає у застосуванні гнучких способів дії.

Викладач повинен підтримувати бажання студентів виконувати навчальні завдання по своєму, повинен прагнути до того, щоб вони займали у процесі навчальної взаємодії суб'єктивну позицію. Творчо працюючий викладач допускає варіантні рішення, не вимагає жорсткого проходження у своєму темпі, залишає час для уявного експериментування і апробації різних способів вирішення завдань, заохочує самостійність, довіряє контролюючу функцію самим студентам, тим самим мотивуючи студентів усвідомлювати хід і результати навчання.

Таким чином, педагогічна взаємодія відіграє найважливішу роль у людському спілкуванні, в ділових, партнерських відносинах. В процесі вивчення іноземних мов майбутніми інженерами, студенти і викладач виступають як активні суб'єкти своєї діяльності і взаємно впливають один на одного через предмет, що викладається.

4. Розробка і реалізація методики здійснення профільно-орієнтованої комунікації студентів

Третя педагогічна умова – розробка і реалізація методики здійснення профільно-орієнтованої комунікації студентів, побудованої на основі інтеграції ігрових, задачних і евристичних методів навчання, що забезпечує індивідуальну траєкторію розвитку готовності до професійного мультимовного спілкування у майбутніх авіаційних фахівців.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури [1-4] дозволив розробити і реалізувати методику профільно-орієнтованої мультимовної комунікації студентів. В рамках цього дослідження зупинимося на основних цілях, принципах, методах, використаних при розробці даної умови.

У якості провідної практичної мети розробленої методики передбачається навчити студентів реалізовувати завдання щодо оволодіння іноземною мовою і співвідносити їх зі своєю майбутньою професійною діяльністю. Поряд з цим планується реалізувати виховні, освітні та розвиваючі цілі.

Практичні цілі: використання мови у професійній діяльності; оволодіння навичками ділової комунікації; оволодіння технічною мовою.

Виховні цілі: формування навичок і умінь інтелектуальної праці; формування інтересу до мультимовної культури.

Освітні цілі: підвищення загальної культури і професійної компетентності студентів; поповнення, поглиблення і вдосконалення мовних знань шляхом самоосвіти і творчого застосування на практиці.

Розвиваючі цілі: розвиток інтелектуальної, емоційної і мотиваційної сфер особистості студента; формування самосвідомості, самовираження, активної позиції у студентів.

На основі аналізу існуючих досліджень з проблеми формування готовності до професійної мультимовної комунікації запропоновано наступні *принципи*, що покладено в основу методики:

принцип науковості навчання;

принцип професійної спрямованості навчання, яка відповідає перспективам компетентнісного підходу;

принцип створення мовного середовища, що імітує професійну діяльність майбутнього авіаційного фахівця;

принцип самостійності і активного залучення до освітнього процесу;

принцип врахування індивідуальних особливостей студентів.

Шляхом порівняльного аналізу, було визначено *зміст методики* навчання профільно-орієнтованій іноземній мові, яка включає наступні основні компоненти:

сфери комунікативної діяльності, теми, ситуації, комунікативні і соціальні ролі, мовні дії і мовний матеріал (тексти, мовні зразки і так далі), які мають профільну і загальнокультурну спрямованість;

мовний матеріал, правила його оформлення і навички оперування ними;

комплекс спеціальних мовних умінь, які характеризують рівень практичного оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування;

система знань національно-культурних особливостей і реалій країни мови, що вивчається, мінімум етикетних форм мови і уміння користуватися ними у різних сферах мовного спілкування;

навчальні і адаптивні уміння, раціональні прийоми розумової праці, які забезпечують культуру засвоєння мови в навчальних умовах і культуру спілкування з його носіями.

Успішність реалізації будь-якої методики залежить від вдалого вибору ефективних методів навчання, особливо в процесі навчання профільно-орієнтованій іноземній мові.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, підготовка майбутніх авіаційних фахівців до мультимовного спілкування в професійній діяльності виступає як процес, що забезпечує цілеспрямовану організацію навчальної і виховної діяльності студентів, орієнтованої на освоєння науково-теоретичних основ, практичних умінь та навичок мультимовної комунікації в умовах технічного вищого навчального закладу. Зазначений процес направлений на формування готовності майбутніх авіаційних фахівців до професійного мультимовного спілкування.

Модель процесу підготовки майбутніх авіаційних фахівців до мультимовного спілкування у професійній діяльності передбачає створення відповідних педагогічних умов, які є передумовою ефективного освітнього процесу в технічному вищому навчальному закладі. Запропоновано та обґрунтовано, що в якості педагогічних умов мають виступати такі:

розвиток мотивації вивчення професійно орієнтованих іноземних мов шляхом залучення студентів до проблемно-пошукової діяльності;

організація педагогічної взаємодії за рахунок діалогової співпраці викладача і студентів, орієнтованої на актуалізацію мультимовного і професійно-особистісного розвитку суб'єктів;

розробка і реалізація методики здійснення профільно-орієнтованої комунікації студентів, побудованої на основі інтеграції ігрових, задачних і евристичних методів навчання, що забезпечує індивідуальну траєкторію розвитку готовності до професійного мультимовного спілкування.

Напрямок подальших досліджень у зазначеній сфері є реалізація принципів та змістовне наповнення моделі процесу підготовки майбутніх авіаційних фахівців до мультимовного спілкування у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамович Г.В. Суть іншомовної компетентності як мети та результату професійної технічної освіти / Г.В. Абрамович // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2005. – № 4.

2. Лузік Е.В. Інтеграція гуманітарного і науково-природничого знання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі / Е.В. Лузік // Креативна педагогіка. – 2011. – № 4. – С. 71 – 76.

3. Манько В.М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В.М. Манько // Соціалізація особистості : зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К.: Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153–161, 153–161.

4. Проценко І.І. Дидактична модель формування професійно-творчих умінь майбутніх викладачів у процесі їх діалогової евристичної взаємодії / І.І. Проценко // Засоби навчальної та

науково-дослідної роботи: збірник наукових праць Харківського нац. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. – Х., 2011. – Вип. 35. – С. 131 – 140.

5. Кобяцька І. Роль мотивації вивчення іноземної мови студентами технічних ВНЗ у період адаптації / І. Кобяцька // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 5. – С. 82 – 88.

6. Плахотник О.В. О некоторых маргинальных дискурсах в образовании: дискурс телесности / О. В. Плахотник // Гуманітарний часопис: зб. наук. пр. Нац. аерокосмічного ун-ту ім. М. Є. Жуковського "ХАІ". – Х.: ХАІ, 2007. – № 3. – С. 79 – 86.

7. Булгакова Н.Б. Активізація пізнавальної діяльності студентів в процесі навчання в технічному університеті / Н.Б. Булгакова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія. – К.: НАУ, 2009. – № 1. – С. 9 – 13.

8. Лузік Е.В. Інтегративний навчальний курс як теоретико-методологічна основа професійного становлення творчої особистості фахівця в системі вищої технічної освіти / Е.В. Лузік // Вісник НАУ. Серія: Педагогіка Психологія. – К.: НАУ, 2010. – Вип.1(3). – С. 4 – 12.

Рецензент: д.пед.н., проф. Плахотник О.В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Барабаш Е.В.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ МУЛЬТИЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ АВИАЦИОННОГО ПРОФИЛЯ

В статье предложены и обоснованы педагогические условия мультиязычной подготовки в системе профессионального образования студентов-иностранцев авиационного профиля. Мультиязычная подготовка студентов предусматривает параллельное изучение нескольких иностранных языков для возможности профессионального общения в определенной отрасли экономики государства. Выдвигается гипотеза о необходимости создания педагогических условий, которые являются ключевыми для мультиязычной подготовки студентов авиационного профиля. Такими педагогическими условиями является развитие мотивации, организация педагогического взаимодействия, реализация методики профильно-ориентированной коммуникации студентов.

Ключевые слова: мультиязычная подготовка, педагогические условия, профессиональное образование, студент-иностранец, авиационный профиль.

Barabash E.V.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF MULTILINGUAL TRAINING OF AVIATION FOREIGN STUDENTS

The article is proposed and justified the pedagogical conditions of multilingual training in the professional education system of foreign students of aviation profile. Multilanguage training of students provides a parallel studying of several foreign languages for opportunity of the professional communication in the defined sector of the state economy. It is proposed the hypothesis about the necessity to create pedagogical conditions which are the key to multilingual training of students of aviation profile. Such pedagogical conditions are the development of motivation, organization of pedagogical interaction, the implementation of profile-oriented communication of students.

Keywords: multilingual training, pedagogical conditions, professional education, foreign student, aviation profile.